

Warszawa, 12-01-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.570.14.2023.AN

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Pomieszczenia
dla Osób Zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia
Komendy Powiatowej Policji w Rawiczu**

1. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹. Polska przystąpiła do OPCAT na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie i stanowi on część krajowego porządku prawnego (art. 87 i 91 Konstytucji). Podpisując OPCAT, Polska zobowiązała się do utworzenia krajowego mechanizmu prewencji, którego funkcję wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą działającego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)².

KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa – strony, gdzie

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r., poz. 1058).

przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem³. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁴.

Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie swojej wizyty członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urzędzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁵. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁶.

Spostrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁷.

KMPT nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁸. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur i złego traktowania osób pozbawionych wolności oraz zaproponowanie rozwiązań mających na celu wyeliminowanie tego ryzyka.

Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ⁹ oraz zalecenia organów międzynarodowych.

³ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁴ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁵ Zob. art. 20 OPCAT.

⁶ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁷ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. przykładowo Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2021 r., Część II – Jak pracuje KMPT?

⁸ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, pkt 6. Zobacz również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York and Geneva 2018, s. 4-6.

⁹ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

W każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu ujawnią ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności (nawet jeśli jego istnienie wynika jedynie z relacji osób pozbawionych wolności), KMPT jest zobowiązany do wydania odpowiedniego zalecenia w raporcie. Dlatego też na zalecenia końcowe w niniejszym raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny jednostki organizacyjnej Policji) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie od tego, czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że „żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób”.

3. Uwagi wstępne na temat wizytacji

Na podstawie art. 19 OPCAT oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 20 listopada 2023 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zlokalizowanego na terenie Komendy Powiatowej Policji w Rawiczu (dalej jako: PdOZ, Izba). Celem wizytacji było sprawdzenie traktowania i warunków detencji osób zatrzymanych przez Policję oraz rekomendowanie rozwiązań, które wzmocnią ich ochronę przed ryzykiem tortur i innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.

W skład zespołu wizytującego wchodził: Łukasz Bębenista (prawnik), Aleksandra Nowicka (kryminolog, specjalista ds. bezpieczeństwa wewnętrznego) oraz Aleksandra Osińska (psycholożka).

W trakcie wizytacji zespół monitorujący:

- przeprowadził wstępną rozmowę z podinsp. Romanem Brussem – komendantem Komendy Powiatowej Policji w Rawiczu;
- dokonał oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń PdOZ;
- przeprowadził rozmowy z funkcjonariuszami Policji;
- zapoznał się z prowadzoną na miejscu dokumentacją;
- zapoznał się z wybranymi nagraniami z monitoringu wizyjnego;
- wykonał dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację związaną z funkcjonowaniem Izby.

Niniejszy raport wskazuje problemy systemowe, wymagające zmiany prawa lub praktyki jego stosowania (pkt 5), oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt 6).

4. Charakterystyka PdOZ

Wizytowany PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Posiada on łącznie 7 miejsc dla osób zatrzymanych, które rozmieszczone są w 3 pokojach (jeden pokój 3-osobowy i dwa pokoje 2-osobowe). Jednostka nie została wyznaczona do osadzania osób z niepełnosprawnością i nie została dostosowana do ich potrzeb.

W trakcie wizytacji przedstawiciele KMPT w PdOZ nie przebywała żadna osoba zatrzymana lub doprowadzona w celu wytrzeźwienia.

W 2022 roku w PdOZ umieszczono łącznie 224 osoby (164 osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa oraz 60 osób w celu wytrzeźwienia). Od 1 stycznia 2023 r. do 20 listopada 2023 r. umieszczono w PdOZ 229 osób (178 osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa oraz 51 osób w celu wytrzeźwienia).

W 2022 roku i w roku 2023 do dnia wizytacji nie odnotowano żadnych wydarzeń nadzwyczajnych w PdOZ, nie zastosowano żadnych środków przymusu

bezpośredniego wobec zatrzymanych w PdOZ oraz nie odnotowano przypadków samoagresji.

W 2023 r. opłata za pobyt w Izbie osoby zatrzymanej w celu wytrzeźwienia wynosiła 230 zł.

5. Problemy systemowe

5.1. Brak odpowiedniej obsady w PdOZ

Służba w Pomieszczeniu pełniona jest przez jednego funkcjonariusza w systemie 12-godzinnym. Jest to zastępca dyżurnego, który nie przebywa w samym PdOZ, lecz w dyżurce, a osoby zatrzymane nadzoruje przez monitoring¹⁰. W ocenie KMPT jedna osoba nie jest w stanie jednocześnie wykonywać obowiązków proceduralnych (takich jak wypełnianie dokumentacji), kontrolnych i związanych z realizacją praw osób zatrzymanych (np. umożliwienie im dostępu do toalety). Utrudnione jest również efektywne reagowanie na ewentualne zdarzenia nadzwyczajne, np. podejmowane próby samobójcze.

Taki sposób organizacji służby może być również niebezpieczny dla samego funkcjonariusza pełniącego służbę w PdOZ. Wyklucza bowiem możliwość wzajemnej asekuracji funkcjonariuszy i sprawnej reakcji na wypadek agresji fizycznej ze strony zatrzymanego. Z uwagi na powyższe KMPT od wielu lat postuluje zmianę obowiązujących przepisów¹¹.

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) podkreśla rolę policyjnych profosów w systemie zapobiegania torturom. Wskazuje, że wyodrębnienie wyspecjalizowanej grupy funkcjonariuszy, zajmujących się wyłącznie nadzorem nad osobami umieszczonymi w areszcie policyjnym, prowadzi do ich większej specjalizacji, sprzyja profesjonalizmowi i skuteczności oraz zwiększa poczucie odpowiedzialności za osoby zatrzymane. Taka praktyka może również przyczynić się do przełamania często źle pojmowanego poczucia solidarności zawodowej (w przypadku niewłaściwego

¹⁰ Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz. Urz. KGP poz. 42 ze zm.), kierownik jednostki organizuje służbę w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co najmniej jeden policjant.

¹¹ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r.

traktowania zatrzymanych przez innych funkcjonariuszy) i wzmocnić zabezpieczenia proceduralne, które mają służyć ochronie przed taką praktyką. Przykładowo funkcjonariusz pełniący służbę w areszcie policyjnym może sprawdzić przy przyjęciu, czy zatrzymany został w sposób zrozumiały poinformowany o swoich prawach. Kontakt z takim policjantem stanowi też pierwszą okazję dla osoby zatrzymanej do złożenia formalnej skargi przeciwko funkcjonariuszom dokonującym zatrzymania, np. w odniesieniu do nadmiernego użycia siły przy zatrzymaniu¹².

5.2. Osadzanie w PdOZ osób zatrzymanych do wytrzeźwienia

Nadal aktualny pozostaje także problem dotyczący przerwania na Policję obowiązku opieki nad osobami nietrzeźwymi. Zagadnienie to było już sygnalizowane wielokrotnie przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, m.in. za lata 2018¹³, 2019¹⁴, 2021¹⁵ i 2022¹⁶.

Należy mieć na uwadze, że poza badaniem lekarskim przed przyjęciem nie istnieje obecnie wymóg zapewnienia stałej opieki medycznej dla osób zatrzymanych przebywających w PdOZ. Brakuje zatem lekarza, który mógłby w jednostkach Policji czuwać nad trzeźwieniem osób umieszczonych właśnie w celu wytrzeźwienia, jak również i tych, które zatrzymane zostały w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa i dodatkowo znajdują się w stanie nietrzeźwości. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo obu tych grup spoczywa na barkach funkcjonariuszy Policji, którzy mogą jedynie udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać pogotowie ratunkowe, licząc, że interwencja nastąpi szybko i będzie skuteczna.

Takie rozwiązanie w ocenie KMPT nie jest jednak satysfakcjonujące, bo nie chroni w sposób należyty bezpieczeństwa zatrzymanych do wytrzeźwienia. Wymaga zatem zmian systemowych.

¹² Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 83-85.

¹³ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2018 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/informacja-roczna-krajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-za-rok-2018>.

¹⁴ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2019 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzialalnosci-krajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-w-2019-r>.

¹⁵ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2021 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2021>.

¹⁶ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2022>.

5.3. Badanie medyczne osób zatrzymanych

Badanie lekarskie zatrzymanych i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu, Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: SPT) oraz CPT¹⁷.

Zgodnie z rekomendacjami Komitetu Przeciwko Torturom (dalej: CAT) Polska powinna podjąć skuteczne środki w celu zagwarantowania, aby osoby zatrzymane zostały poddane poufnemu badaniu lekarskiemu przez niezależnego lekarza w ciągu 24 godzin od ich przybycia do miejsca zatrzymania. Powinny mieć też prawo wnioskowania o niezależne badanie medyczne w dowolnym momencie¹⁸.

SPT zaleca, aby Polska podjęła odpowiednie kroki, by wszystkie osoby aresztowane były niezwłocznie, bezpłatnie zbadane przez specjalistę medycznego, który jest w stanie pracować niezależnie, bez obecności policjanta. Zgodnie z Protokołem stambulskim tacy specjaliści medyczni powinni zostać przeszkoleni w zakresie badania osób, które mogły być poddane torturom lub złemu traktowaniu, i dokumentowania takich przypadków¹⁹.

W wizytowanej jednostce, oprócz osób wymienionych w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję²⁰, badaniu lekarskiemu przed umieszczeniem w PdOZ poddaje się wszystkie osoby nietrzeźwe (zarówno te osadzone wyłącznie do wytrzeźwienia, jak i zatrzymane z innych przyczyn, np. w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa). Wszystkie obrażenia odnotowywane są w notatkach służbowych funkcjonariuszy oraz w zaświadczeniu lekarskim przy protokole zatrzymania.

Pomimo iż obowiązujące przepisy prawa krajowego nie określają takiego obowiązku, Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie zwracał uwagę na konieczność

¹⁷ Zob. przykładowo: Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, 25.06.2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30; Raport z wizyty w Polsce, 25.07.2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 27.

¹⁸ Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom dotyczące siódmego raportu okresowego Polski CAT/C/POL/CO/7, § 16.

¹⁹ Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, § 55.

²⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 1102 ze zm.

ustanowienia obowiązku przeprowadzania badań lekarskich każdej osoby zatrzymanej przez funkcjonariuszy Policji, m.in. w wystąpieniu generalnym z 2 października 2020 r. skierowanym do Komendanta Głównego Policji²¹ oraz w raportach rocznych Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur²².

Przeprowadzenie badania chroni także samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas pobytu osoby zatrzymanej pod nadzorem Policji. Co istotne, świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowanie pełni funkcję odstraszącą. Wieloletnie analizy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur wskazują, że osoby zatrzymane doświadczające tortur lub innych form złego traktowania ze strony funkcjonariuszy Policji umieszczane były w PdOZ bez uprzedniego badania lekarskiego, co w późniejszym czasie utrudniało wykazanie, czy obrażenia pokrzywdzonych powstały w czasie ich pobytu w jednostce Policji, czy jeszcze przed zatrzymaniem²³.

Kwestia obligatoryjnych badań lekarskich osób zatrzymanych była podnoszona także przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. W wyroku w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce²⁴ Trybunał zawarł standard, w myśl którego osoba przebywająca pod nadzorem Policji powinna po jego zakończeniu znajdować się w stanie nie pogorszonym w stosunku do tego, w jakim była przyjmowana. Jeżeli opuszczając jednostkę Policji, ma obrażenia fizyczne, których nie miała, przybywając do niej, na państwie ciąży obowiązek wyjaśnienia, w jakich okolicznościach one powstały. Tylko objęcie badaniami wstępnymi wszystkich osób zatrzymanych przez Policję umożliwi porównanie ich stanu zdrowia w momencie przyjęcia do PdOZ ze stanem, w jakim są z niego zwalniane.

5.4. Dostęp do pomocy prawnej od początku zatrzymania

²¹ Zob. wystąpienie generalne Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z 2 października 2020 r. do Komendanta Głównego Policji, KMP.570.4.2020.

²² Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2021 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2021> oraz Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2022>.

²³ Zob. wystąpienie generalne RPO z 18 kwietnia 2017 r. do Ministra Sprawiedliwości, KMP.570.3.2017; raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w roku 2016, s. 196-199; raport dostępny pod adresem <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-w-polsce-kmp-w-roku-2016>; Przepięstwo tortur w Polsce – Analiza prawomocnych wyroków dotyczących przestępstw z art. 231, 246 oraz 247 Kodeksu karnego, Warszawa 2021; https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Tortury_w_Polsce_Raport_KMPT_lipiec_2021.pdf.

²⁴ Wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2007 r. w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce, skarga nr 46702/99.

Na terenie PdOZ znajdowała się lista adwokatów i radców prawnych działających z urzędu. W razie potrzeby jest ona udostępniana osobom zatrzymanym. Na terenie PdOZ znajdowało się także pomieszczenie, w którym osoba zatrzymana może odbyć spotkanie ze swoim prawnikiem (szerzej na ten temat w pkt 6.2 raportu).

W Polsce nie funkcjonuje system pomocy prawnej, który umożliwiłby każdemu zatrzymanemu bezpłatny kontakt z adwokatem lub radcą prawnym, bezpośrednio po zatrzymaniu. Tymczasem właśnie w okresie bezpośrednio następującym po pozbawieniu wolności ryzyko tortur i złego traktowania jest największe.

Zgodnie z polskim prawem wnioski o przyznanie obrońcy z urzędu można złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Do czasu wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania), co w połączeniu z brakiem innych zabezpieczeń (takich jak obowiązkowe badanie medyczne po zatrzymaniu oraz rejestracja obrazu i dźwięku z przesłuchania) sprzyja torturom. Szczególnie trudna jest sytuacja osób mniej zamożnych, których nie stać na zaangażowanie obrońcy z wyboru. Takie osoby są de facto pozbawione pomocy prawnej na początkowym etapie postępowania karnego.

Kontakt z niezależnym, profesjonalnym pełnomocnikiem stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych i innych przysługujących zatrzymanemu uprawnień, sprzyja rzetelności i jakości postępowania karnego oraz chroni samych funkcjonariuszy na wypadek pomówień dotyczących metod ich pracy.

Problem ten został dostrzeżony również przez instytucje międzynarodowe: Komitet Przeciwko Torturom²⁵, Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur²⁶ i Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu²⁷. Był również sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich Ministrowi Sprawiedliwości²⁸.

²⁵ Zob. Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom dotyczące siódmego raportu okresowego Polski, CAT/C/POL/CO/7, § 15 pkt a, § 16 pkt a.

²⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, § 51-52.

²⁷ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce w 2017 r. [CPT/Inf (2018) 39, § 25] oraz w 2019 r. [CPT/Inf (2020) 31, § 19, 21-22.

²⁸ Zob. wystąpienia generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z 18 kwietnia 2017 r., 27 września 2018 r. i 25 stycznia 2022 r., KMP.570.3.2017.RK.

Warto również podkreślić, że nie wprowadzając odpowiedniego systemu pomocy prawnej, Polska narusza obowiązek zagwarantowania obywatelom Unii Europejskiej przebywającym na jej terytorium realizacji uprawnień wynikających z unijnych dyrektyw.

Zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych²⁹.

Z kolei na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem³⁰.

5.5. Brak środków prawnych służących ochronie sygnalistów

Skuteczne zapobieganie torturom wymaga stworzenia odpowiednich ram prawnych i kultury instytucjonalnej, które umożliwią funkcjonariuszom Policji

²⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016 nr 297, s. 1 ze zm.).

³⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013 nr 294, s. 1).

zgłaszanie przypadków niewłaściwych zachowań ze strony ich współpracowników, bez ryzyka odwetu lub posądzenia o nielojalność wobec swojej grupy zawodowej.

W przepisach brak jest jednak odpowiednich procedur, które zapewniałyby funkcjonariuszom poufny i bezpieczny sposób raportowania o przypadkach złego traktowania ze strony innych policjantów. Teoretycznie funkcjonariusz może poinformować o ewentualnym uchybieniu bezpośredniego przełożonego lub napisać notatkę służbową. Taki sposób raportowania sprawia jednak, że policjanci obawiają się, iż ich działanie zostanie uznane za nielojalne i poniosą za to konsekwencje. W efekcie wiele przypadków złego traktowania zatrzymanych może nie zostać zgłoszonych. Sprzyja to poczuciu bezkarności i łamaniu praw człowieka.

Przyjęcie środków służących ochronie sygnalistów zalecił Polsce Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu³¹. Konieczność ich ochrony podkreślają również Komitet Ministrów Rady Europy³² i Parlament Europejski³³.

Działalność sygnalistów stanowi ważny element prewencyjny. Może ona stanowić wczesne ostrzeżenie i pomóc w ujawnianiu nieprawidłowości, które w przeciwnym razie mogłyby pozostać ukryte, oraz identyfikacji osób odpowiedzialnych za naruszenia³⁴. Służy też samej organizacji, gdyż pomaga jej zrozumieć, że uczynienie procesu informowania o nieprawidłowościach łatwiejszym i bezpieczniejszym leży w jej interesie³⁵. Niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza może bowiem rzutować na wizerunek całej formacji oraz szacunek dla prawa i instytucji państwa. Wdrażanie wewnętrznych mechanizmów raportowania o nieprawidłowościach sprzyja zaś kreowaniu wysokich standardów zarządzania ryzykiem³⁶.

³¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2013 r., CPT/Inf (2014) 21, § 24. Zob. również Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

³² Zob. Protection of whistleblowers: recommendation CM/Rec (2014)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014 and explanatory memorandum.

³³ Zob. rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie uzasadnionych środków ochrony sygnalistów działających w interesie publicznym podczas ujawniania poufnych informacji posiadanych przez przedsiębiorstwa i organy publiczne (2016/2224(INI)).

³⁴ Zob. Explanatory memorandum, Introduction. The importance of whistleblowing and protecting whistleblowers in Europe, pkt 1 i 3.

³⁵ Tamże, pkt 8.

³⁶ Tamże, pkt 9.

O braku odpowiednich rozwiązań prawnych dotyczących sygnalistów w służbach mundurowych i specjalnych Rzecznik Praw Obywatelskich informował premiera³⁷ oraz, w kontekście funkcjonariuszy Policji, również Marszałka Senatu³⁸.

W odpowiedzi na wystąpienie Minister – Członek Rady Ministrów Koordynator Służb Specjalnych Mariusz Kamiński poinformował Rzecznika, że możliwość objęcia statusem sygnalisty funkcjonariuszy tych służb zostanie poddana analizie w trakcie prac nad projektem ustawy wdrażającej do polskiego systemu prawnego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii. Kluczowe w tej kwestii mają być działania i propozycje ministra właściwego do spraw pracy, nie zaś przepisy dotyczące statusu sygnalisty ujęte w projekcie ustawy o jawności życia publicznego³⁹.

Projekt ustawy zgłoszony przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej znajduje się obecnie na etapie prac legislacyjnych.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Traktowanie

Dokonując oglądu Izby oraz analizując nagrania z monitoringu wizyjnego, wizytujący zwrócili uwagę, iż kontrola osobista osób doprowadzonych do pomieszczenia realizowana jest w monitorowanym pomieszczeniu. Obszar, w którym ma stanąć osoba poddana tej czynności, jest zaciemniony na monitoringu, a zgodnie z informacją uzyskaną od funkcjonariuszy, komunikat taki przekazywany jest także zatrzymanym przed rozpoczęciem kontroli.

Dodatkowo delegacja zwróciła uwagę, iż funkcjonariusze wykonujący kontrolę osobistą nie zawsze zamykają drzwi do wspomnianego pomieszczenia. Zgodnie z uzyskaną informacją, do korytarza i przedsionka przed pomieszczeniem nie mają dostępu osoby postronne. Jednak w ocenie Krajowego Mechanizmu zatrzymani o tym nie wiedzą, a otwarte drzwi mogą potęgować dyskomfort osoby poddawanej kontroli osobistej.

³⁷ Zob. wystąpienie generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów z 16 kwietnia 2018 r., KMP.570.1.2018.

³⁸ Zob. wystąpienie generalne RPO do Marszałka Senatu z 29 czerwca 2021 r., KMP.071.4.2021.

³⁹ Zob. pismo z 21 września 2021 r., znak DBN.WP.3581.5.4.2020.GG(25).

Krajowy Mechanizm pragnie w tym miejscu przypomnieć, iż poszanowanie prawa zatrzymanego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu. W ocenie KMPT obecność kamery oraz otwartych drzwi może wywoływać u osób poddawanych kontroli poczucie dyskomfortu, niepewności oraz wstydu.

Z tego względu Krajowy Mechanizm zaleca zasłanianie kamery na czas przeprowadzania kontroli osobistej lub trwałe odgrodzenie strefy do kontroli osobistej przy pomocy kotar lub parawanów, by osoba poddawana tej czynności miała zachowane poczucie intymności. Ponadto KMPT zaleca zamykanie drzwi do pomieszczenia, w którym przeprowadzana jest kontrola osobista, aby osoba jej poddawana nie była wystawiona na widok osób postronnych lub innych funkcjonariuszy.

6.2. Dostęp do pomocy prawnej

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od funkcjonariuszy, osobom zatrzymanym umieszczonym w PdOZ umożliwia się spotkanie z adwokatem lub radcą prawnym. Spotkania takie odbywają się w pomieszczeniu monitorowanym. Kamera monitoringu, zgodnie z oświadczeniem funkcjonariuszy, rejestruje wyłącznie obraz.

Zgodnie art. 245 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁴⁰, zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.

W ocenie KMPT obecność kamery w pokoju do rozmów z prawnikiem nie gwarantuje pełnej poufności kontaktu (osłabiając tym samym działanie minimalnej gwarancji prewencji tortur), narusza tajemnicę adwokacką i prawo do obrony.

Powyższy pogląd podziela samorząd adwokacki, który w pismach do Rzecznika Praw Obywatelskich sygnalizował, że obecność kamery w pokoju do rozmów z pełnomocnikiem może prowadzić do naruszenia tajemnicy adwokackiej i godzić w prawo do obrony, w tym w prawo do swobodnego kontaktu z obrońcą oraz prawo do rzetelnego procesu. Tajemnicę adwokacką należy bowiem rozumieć możliwie szeroko. Obejmuje ona nie tylko rozmowę, ale również materiały przekazane przez klienta lub

⁴⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r., poz. 1375 ze zm.).

adwokata w postaci notatek lub dokumentów. Monitorowanie spotkań z obrońcą narusza poufność przekazywanych informacji, szkodzi relacji szczególnego zaufania obrońcy i jego klienta, a tym samym ma wpływ na skuteczność świadczonej pomocy prawnej⁴¹.

W Dwudziestym Pierwszym Sprawozdaniu Ogólnym⁴² CPT stwierdził, iż umożliwienie osobom zatrzymanym przez policję dostępu do adwokata jest podstawowym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem, zniechęca bowiem osoby skłonne do stosowania przemocy wobec zatrzymanych. Ponadto prawnik jest w stanie podjąć odpowiednie kroki w przypadku otrzymania informacji o złym traktowaniu swojego klienta.

Mając na uwadze powyższe, KMPT rekomenduje umożliwianie zatrzymanym spotkań z adwokatami lub radcami prawnymi w pomieszczeniu niemonitorowanym, w warunkach poufności, poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy Policji. Jeśli z uwagi na warunki lokalowe jednostki nie ma możliwości zapewnienia takiego pomieszczenia, KMPT zaleca zasłanianie kamery monitoringu na czas spotkania.

6.3. Prawo do informacji

W przypadku doprowadzenia do Izby cudzoziemca, funkcjonariusze drukują z policyjnego systemu tłumaczenie Regulaminu pobytu osób w Izbie w języku zrozumiałym dla zatrzymanego. Dokumentacja podpisywana przez cudzoziemców – w postaci protokołów zatrzymań, kwitów depozytowych, oświadczeń o zapoznaniu się z prawami – sporządzana jest jednak w języku polskim.

Do analizowanych protokołów zatrzymań dołączone były przetłumaczone na język obcy pouczenia o prawach zatrzymanego w postępowaniu karnym, jednak same protokoły sporządzone były w języku polskim i nie zawierały informacji dotyczących stopnia komunikatywności w języku polskim w mowie i piśmie ani informacji o przetłumaczeniu ich treści przez tłumacza.

KMPT podkreśla w tym miejscu, że prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących

⁴¹ Zob. Pismo Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 25 lutego 2019 r., znak NRA.56.1.2019; Pismo Przewodniczącej Komisji Praw Człowieka przy Naczelnej Radzie Adwokackiej z dnia 2 lipca 2021 r., znak NRA.56.3.2021.

⁴² CPT/inf (2011) 28.

prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w realizacji własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni funkcję prewencyjną w zapobieganiu przemocy.

Zgodnie z zaleceniami CPT wszystkie osoby zatrzymane powinny być w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach, od samego początku pozbawienia wolności, tj. od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce Policji. Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw. Obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji⁴³.

Z kolei SPT rekomendował Polsce przyjęcie niezbędnych środków ustawodawczych i administracyjnych w celu zapewnienia, aby wszystkie osoby pozbawione wolności były informowane o wszystkich przysługujących im prawach oraz o przyczynach ich aresztowania od samego początku pozbawienia wolności, a także, najszybciej jak to możliwe po zatrzymaniu, o stawianych im zarzutach. Takie informacje powinny być najpierw przekazane ustnie w jasny sposób w języku zrozumiałym dla danej osoby, w razie potrzeby z pomocą tłumacza, a następnie powinny być przekazane danej osobie w formie pisemnej⁴⁴.

Z uwagi na powyższe KMPT zaleca zapewnienie, by wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania. Tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętką).

KMPT zaleca też odnotowywanie w dokumentacji ewentualnych trudności w komunikacji oraz informacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany oraz czy i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie.

Zgodnie § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z

⁴³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 28.

⁴⁴ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, § 50.

tych pomieszczeń, pokoi i izb⁴⁵, kopię regulaminu pobytu oraz wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka umieszcza się w pokoju dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie lub dokonanie przy ich pomocy zamachu na zdrowie człowieka.

Przedstawiciele KMPT regularnie odnotowują w wizytowanych PdOZ, iż wspomniane powyżej dokumenty umieszczane są pomiędzy kratą okienną i szybą. Praktyka taka stosowana jest także w PdOZ KPP w Rawiczu. W ocenie Policji ma to uniemożliwić ich zniszczenie przez osoby umieszczone w Izbie. Sprawia to jednak, iż z uwagi na padające światło słoneczne oraz słabą jakość oświetlenia w pomieszczeniu, tekst jest w praktyce nieczytelny. Skutkiem przyjęcia wspomnianego powyżej rozwiązania jest jedynie iluzoryczna realizacja prawa do informacji osób zatrzymanych.

Tym samym przedstawiciele KMPT zalecają umieszczenie kopii regulaminu pobytu w Izbie oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka w miejscu, które umożliwi osobom zatrzymanym łatwe zapoznanie się z ich treścią. Dobrym sposobem jest np. naniesienie wspomnianych danych na specjalny, samoprzylepny papier i umieszczenie go na ścianie lub drzwiach pomieszczenia. Tekst jest wówczas czytelny, a sam dokument – trudny do zerwania i zniszczenia.

Delegacja zwróciła także uwagę, iż we wspomnianym katalogu instytucji stojących na straży praw człowieka umieszczono nieaktualne dane teleadresowe Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Ze względu na powyższe KMPT rekomenduje regularne weryfikowanie danych teleadresowych instytucji stojących na straży praw człowieka.

6.4. Powiadamianie osoby trzeciej o fakcie zatrzymania

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np.

⁴⁵ Dz.U. z 2023 r., poz. 2672 ze zm.

protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie⁴⁶.

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana osoba zatrzymana.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu). Tylko w sytuacjach szczególnych, np. osadzenie w Izbie osoby do wytrzeźwienia zgodnie z przepisami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁴⁷ lub uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, a brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia przekazanie jej przez zatrzymanego informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ „niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana”⁴⁸.

Krajowy Mechanizm zaleca samodzielną realizację przez zatrzymanych przysługującego im prawa do powiadomienia osoby trzeciej. Natomiast w sytuacjach,

⁴⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

⁴⁷ Zob. art. 40 ust. 1,2, 11 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.).

⁴⁸ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. – Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

w których wymaga tego dobro prowadzonego postępowania lub osoba została osadzona w Izbie w celu wytrzeźwienia realizowanie tego prawa za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji.

6.5. Warunki bytowe

Wizytujący ocenili warunki panujące w Izbie jako dobre. Pomieszczenia były czyste, zadbane i wolne od nieprzyjemnych zapachów. Pozytywnie należy także ocenić praktykę stosowania jednorazowej pościeli, która jest wydawana umieszczonym w PdOZ osobom na noc. Bez wątplenia jest to rozwiązanie higieniczne oraz łatwiejsze w użytkowaniu w porównaniu z klasyczną pościelą wielokrotnego użytku, która wymagała prania i dezynfekcji po każdym użyciu.

Delegacja zwróciła jednak uwagę na bardzo złą jakość oświetlenia zainstalowanego w pokojach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. W pomieszczeniach panował półmrok, pomimo że wizytacja realizowana była w ciągu dnia. Takie oświetlenie, w ocenie KMPT, może utrudniać, a w niektórych przypadkach (osoby starsze, słabowidzące) uniemożliwiać zapoznanie się np. z zamieszczonym w pokoju regulaminem tego miejsca, przysługującymi prawami czy danymi instytucji stojących na straży praw człowieka. Tym samym ze względów technicznych realizacja przysługującego zatrzymanym prawa do informacji jest jedynie iluzoryczna, o czym była już mowa w pkt 6.3 niniejszego raportu. W takich warunkach osoba przebywająca w pokoju nie będzie miała także realnych możliwości przeczytania książki czy prasy.

Krajowy Mechanizm zaleca pilne przeprowadzenie prac remontowych nieefektywnie działającej instalacji świetlnej.

6.6. Szkolenia funkcjonariuszy

W 2023 roku w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego z zakresu metod i form wykonywania zadań w PdOZ przeprowadzono 2 szkolenia dla policjantów pełniących służbę ochronną oraz 1 uzupełniające dla osób nieobecnych podczas drugiego ze szkoleń ze względów zdrowotnych. Jak wynika z udzielonych informacji, dodatkowo podczas przeprowadzanych doraźnych kontroli pełnienia służby ochronnej każdorazowo z funkcjonariuszami omawiane są stwierdzone wszelkie uchybienia.

W ocenie SPT szkolenie funkcjonariuszy jest mechanizmem zapobiegania torturom. Z tego też względu programy szkoleniowe wszystkich policjantów powinny

obejmować międzynarodowe standardy praw człowieka, ukierunkowane na prewencję tortur i złego traktowania. Ponadto wszystkie osoby sprawujące nadzór nad osobami zatrzymanymi oraz zajmujące się dokumentacją i śledztwem w sprawie tortur i złego traktowania powinny zostać przeszkolone w zakresie stosowania Protokołu stambulskiego⁴⁹.

W ocenie SPT stanowi on bowiem niezbędne narzędzie wykrywania, dokumentowania, zgłaszania i jako takiego powstrzymywania tortur i złego traktowania⁵⁰. Nie tylko pomaga we wczesnej identyfikacji ofiar i dokumentowaniu traumy, ale również w ocenie potrzeb i dostosowaniu do nich odpowiedniej opieki⁵¹.

CPT z kolei wskazuje, że rozwój odpowiedniej edukacji policyjnej, wstępne przygotowanie i ciągłe szkolenia w zakresie stosowania standardów praw człowieka, krajowych norm i gwarancji są kluczowym elementem poprawy praktyk policyjnych⁵².

CPT rekomenduje, by szczególny nacisk w systemie szkolenia funkcjonariuszy został położony na rozwijanie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej, opartych na poszanowaniu godności człowieka. Posiadanie takich umiejętności pozwoli policjantowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc, a także – bardziej ogólnie – doprowadzi do zmniejszenia napięć i podniesienia jakości życia, z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych⁵³.

KMPT rekomenduje, by do programów szkoleniowych funkcjonariuszy włączyć zagadnienia związane z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i

⁴⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Wielkiej Brytanii w 2019 r., CAT/OP/GBR/ROSP/1, § 71, Raport SPT z wizyty w Portugalii w 2018 r., CAT/OP/PRT/1, § 34.

⁵⁰ Zob. Uwagi i zalecenia SPT przedstawione w raportach z wizyt w: Polsce [CAT/OP/POL/ROSP/1, § 55], Wielkiej Brytanii [CAT/OP/GBR/ROSP/1, § 69 i 71], Portugalii [CAT/OP/PRT/1, § 34, 89, 93], Hiszpanii [CAT/OP/ESP/1, § 46, 63-64, 70] i Brazylii [CAT/OP/BRA/3, § 20-22, 34, 89, 93].

⁵¹ Zob. Oświadczenie CAT, SPT, Specjalnego Sprawozdawcy ds. Tortur i Rady Powierniczej Dobrowolnego Funduszu ONZ na rzecz Ofiar Tortur z dnia 25 czerwca 2019 r, dostępne na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24739&LangID=E> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

⁵² Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

⁵³ Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 60.

prewencją tortur, Protokołem stambulskim⁵⁴, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

Szkolenia w zakresie umiejętności komunikacji interpersonalnej i Protokołu stambulskiego są szczególnie istotne w kontekście trwającej wojny w Ukrainie. Do policyjnych miejsc zatrzymań trafić mogą bowiem ofiary tortur i inne osoby, które doświadczyły innych traumatycznych przeżyć związanych z wojną, co może mieć wpływ na ich funkcjonowanie w społeczeństwie oraz w samym PdOZ. Policjanci powinni więc być świadomi ewentualnych problemów w tym zakresie i posiadać praktyczne umiejętności, jak radzić sobie z trudnymi sytuacjami (bez konieczności uciekania się do rozwiązań siłowych) oraz jak pomóc w sytuacji retrospekcji traumatycznych przeżyć.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Powiatowemu Policji w Rawiczu:

1. zasłanianie kamery na czas przeprowadzania kontroli osobistej lub trwałe odgrodzenie strefy do kontroli osobistej przy pomocy kotar lub parawanów, by osoba poddawana tej czynności miała zachowane poczucie intymności;
2. zamykanie drzwi do pomieszczenia, w którym przeprowadzana jest kontrola osobista, by osoba jej poddawana nie była wystawiona na widok osób postronnych lub innych funkcjonariuszy;

⁵⁴ Oficjalny podręcznik ONZ zawierający wytyczne w zakresie wykrywania tortur, ich dokumentowania i prowadzenia postępowań przygotowawczych. Zob. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Office of the High Commissioner for Human Rights, Professional Training Series No. 8/Rev. 2, New York and Geneva, 2022. Uaktualniona wersja dostępna jest pod adresem: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0>.

3. umożliwienie zatrzymanym spotkań z adwokatami lub radcami prawnymi w pomieszczeniu niemonitorowanym, w warunkach poufności, poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy Policji lub, jeżeli z uwagi na warunki lokalowe jednostki nie ma możliwości zapewnienia takiego pomieszczenia, zasłanianie kamery monitoringu na czas spotkania;
4. zapewnienie, by wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania. Tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętką);
5. odnotowywanie w dokumentacji ewentualnych trudności w komunikacji oraz informacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany oraz czy i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie;
6. umieszczenie kopii regulaminu pobytu w Izbie oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka w miejscu, które umożliwi osobom zatrzymanym łatwe zapoznanie się z ich treścią, np. w sposób wskazany w pkt 6.3 raportu;
7. regularne weryfikowanie danych teleadresowych instytucji stojących na straży praw człowieka;
8. samodzielną realizację przez zatrzymanych przysługującego im prawa do powiadomienia osoby trzeciej. Natomiast w sytuacjach, w których wymaga tego dobro prowadzonego postępowania lub osoba została osadzona w Izbie w celu wytrzeźwienia realizowanie tego prawa za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji;
9. w trybie pilnym przeprowadzenie prac remontowych nieefektywnie działającej instalacji świetlnej;
10. poszerzenie katalogu oferowanych funkcjonariuszom szkoleń o zagadnienia wskazane w pkt 6.6 raportu.

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Poznaniu:

1. zapewnienie środków finansowych na realizację tych spośród powyższych zaleceń, które wymagają dodatkowych nakładów pieniężnych.

Sporządziła: Aleksandra Nowicka

Z poważaniem

Marcin Kusy

Zastępca Dyrektora Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/